

Souborný hudební katalog a my: vzájemné provázení a provázání

Julius Hůlek

P. T. ctěnými pořadateli této významné a záslužné akce jsem byl požádán, abych na přítomném kolokviu přednesl něco „o“ nebo „k“ Souborném/u hudebním/u katalogu. Hned mi bylo jasné, že takového úkolu se mohu zhostit maximálně jen jako pamětník. K dnešnímu SHK už přirozeně nemám co říci, právě proto by bylo dobré, kdyby můj příspěvek byl nahlížen a posuzován právě na způsob marginálií v podobě dosti zrnitého a útržkovitého filmu pro pamětníky.

V hudebním oddělení nynější Národní knihovny jsem v řádném pracovním poměru působil od začátku roku 1977. Avšak můj kontakt se SHK počal podstatně dříve a odvíjel se po celou dobu mého studia hudební vědy a následně i estetiky. V prvním ročníku v akademickém roce 1967/68, v rámci hudebně-vědného prosemináře vedeného brněnským muzikologem Františkem Hrabalem, se jeden z našich kolegů iniciativně nabídl, že v jednom z těchto proseminářů nás provede problematikou práce s prameny historického typu, konkrétně převážně z 18. století. Byl jím externě studující Jiří Štefan, hornista orchestru Národního divadla, zapálený a erudovaný badatel na poli historických hudebních pramenů, o čemž mj. svědčí jeho dvousvazkový katalog hudební sbírky z kůru metropolitního chrámu sv. Víta, který pak později, v osmdesátých letech, vydal v rámci nám všem dobře známé a významné ediční řady *Artis musicae antiquioris catalogorum series*. Právě nad konkrétními prameny z této sbírky, přímo na Pražském hradě, nám tenkrát detailně vysvětloval systém práce

The Union Music Catalog and Us: Mutual Accompaniment and Interconnection

Julius Hůlek

I was asked by the esteemed organisers of this significant and commendable event to deliver a talk at this colloquium 'on' or 'about' the Union Music Catalogue (UMC). It was immediately clear to me that I could only fulfil such a task as a witness to the past. Naturally, I have nothing to say about the UMC as it stands today; for that very reason, it would be best if my contribution were viewed and assessed precisely as marginalia, in the form of a rather grainy and fragmentary film for those who remember those times.

I have been employed on a permanent basis in the music department of what is now the National Library since the beginning of 1977. However, my involvement with the UMC began considerably earlier and continued throughout my studies in musicology and, subsequently, aesthetics. In my first year of the 1967/68 academic year, as part of a musicology proseminar led by the Brno musicologist František Hrabal, one of our colleagues took the initiative to offer to guide us, during one of these proseminars, through the issues involved in working with historical sources, specifically those dating mainly from the 18th century. This was Jiří Štefan, a part-time student and horn player with the National Theatre orchestra, a passionate and erudite researcher in the field of historical musical sources, as evidenced, amongst other things, by his two-volume catalogue of the music collection from the choir of St Vitus Cathedral, which he later, in the 1980s, as part of the well-known and significant series **Artis musicae antiquioris catalogorum series**. It was whilst examining specific sources

s hudebními prameny, zejména metodu jejich mnohostranné katalogizace a dalšího zpracování, tak jak byla počínaje rokem 1965 realizována v rámci SHK v hudebním oddělení tehdejší Státní knihovny ČSR, po listopadu 1989 opět Národní knihovny. Ostatně mezi zúčastněnými tenkrát byla i kolegyně Zuzana Petrášková.

Nic takového jsem do té doby nepoznal a byl jsem tím, mohu říci, přímo fascinován, zejména možností následného rozpracování takto získaných poznatků do podoby katalogů různého typu, zejména mě zaujal notový incipitový katalog. Ve svém zájmu jsem byl myslím v podstatě osamocen, nějaké pachtění po archivech a knihovnách se tehdy mezi studenty hudební vědy moc nenosilo. To jsem ještě netušil, že nebude trvat tak dlouho a ocitnu se přímo v centru dotyčného dění. Když jsem v akademickém roce 1969/70 na rok přerušil studium, poohlížel jsem se po nějaké práci, pokud možno takové, kde bych uplatnil skromné minimum své odbornosti. Byl to opět Jiří Štefan, jenž mě v odpovědi na můj nesmělý dotaz dovedl až sem, do hudebního oddělení a já posléze podepsal smlouvu jako externí pracovník se zaměřením na notový incipitový katalog. A tak jsem se počátkem roku 1970 sblížil a posléze i pracovní nadlouho spojil se SHK.

Nezůstalo – řečeno s nadsázkou – u výroby kartiček pro notový incipit v teple domova. Brzy jsem se seznámil i s dalším, zejména se základní katalogizací, a to v kontaktu a pod

from this collection, right there at Prague Castle, that he explained to us in detail the system for working with musical sources, in particular the method of their multifaceted cataloguing and further processing, as it had been carried out since 1965 within the UMC in the music department of what was then the State Library of the Czechoslovak Socialist Republic, and, after November 1989, once again at the National Library. Incidentally, my colleague Zuzana Petrášková was also among those present at the time.

I had never encountered anything like it before and was, I might say, utterly fascinated by it, particularly by the possibility of subsequently developing the knowledge gained in this way into various types of catalogues; I was especially taken with the musical incipit catalogue. I think I was essentially alone in my interest; rummaging through archives and libraries was not really the done thing amongst musicology students at the time. Little did I know then that it would not be long before I found myself right at the heart of the action. When I took a year's break from my studies during the 1969/70 academic year, I was looking for some sort of work, preferably one where I could put my modest expertise to use. It was Jiří Štefan once again who, in response to my tentative enquiry, led me right here to the music department, and I subsequently signed a contract as a freelance worker specialising in the musical incipit catalogue. And so, at the beginning of 1970, I became closely associated with the UMC and eventually formed a long-term professional relationship with the institution.

It didn't stop – to put it somewhat hyperbolically – at making cards for musical incipits in the comfort of my own home. I soon became acquainted with other tasks as well, particularly

vedením muzikologů Oldřicha Pulkerta, ve své době bezprecedentního arbitra a směrodatného budovatele SKH, a Jitřenkou Peškovou, jež byla se SHK od jeho začátků v roce 1965 trvale spojena, sama řadu úkonů, zejména základní katalogizaci včetně soustavné a metodicky účinné supervize prakticky vykonávala. Už jako studentovi se mi tenkrát podařilo – bylo to na jaře 1970 – absolvovat instruktivně cennou, procesně přípravnou, heuristickou sondu v průběhu práce s hudebními prameny, ještě než se stanou předmětem katalogizace. S Oldřichem Pulkertem jsme vyjeli přímo do terénu, konkrétně do Teplic nad Metují, abychom během dvou dnů ve vydatném mrazu doslova oprášili sbírku na kůru tamějšího kostela svatého Vavřince, na místě ji základně roztřídili podle žánrů a subžánrů, poté vyhotovili inventární soupis, a tak připravili celou sbírku k dočasnému převzetí naší knihovnou, kde pak byla náležitě podrobena základní katalogizací. Dodnes vzpomínám na ten dobrodružný, poučný a zároveň inspirativně pěkný zážitek svého druhu. Se sbírkovými materiály, ať už při jejich převzetí nebo vracení – to už později, pro potřeby hloubkových revizí – jsem se do zajímavých lokalit jejich uložení najezdil dost a dost, ale to už byla jiná kapitola.

Po ukončení studia, po necelý rok trvající epizodě 1974/75 v Archivu opery Národního divadla, jsem se 1977 stal – jak už bylo řečeno – právoplatným členem zdejšího hudebního oddělení. Do téhož archivu z knihovny přešel i Oldřich Pulkert a veškerá tíha prací a zodpovědnost za SHK tudíž zůstala na

basic cataloguing, through my contact with and under the guidance of the musicologists Oldřich Pulkert – in his day an unparalleled authority and a leading figure in the development of the SKH – and Jitřenka Pešková, who had been closely associated with the UMC since its inception in 1965, and who herself carried out a number of tasks, particularly the basic cataloguing, including systematic and methodologically effective supervision. Even as a student at that time – it was in the spring of 1970 – I managed to undertake an instructively valuable, preparatory and heuristic exploration whilst working with musical sources, even before they became the subject of cataloguing. Oldřich Pulkert and I set off directly into the field, specifically to Teplice nad Metují, so that over the course of two days, in bitterly cold weather, we could literally dust off the collection in the choir loft of the local Church of St Lawrence, sort it on the spot according to genres and sub-genres, then draw up an inventory list, thereby preparing the entire collection for temporary transfer to our library, where it was subsequently subjected to basic cataloguing. To this day, I recall that adventurous, instructive and, at the same time, inspiringly pleasant experience of its kind. With the collection materials – whether during their handover or return (the latter coming later, for the purposes of in-depth reviews) – I travelled far and wide to the interesting locations where they were stored, but that was another chapter altogether.

After completing my studies, following a stint of just under a year in 1974–75 at the National Theatre Opera Archive, I became – as already mentioned – a full member of the music department here in 1977. Oldřich Pulkert also moved from the library to the same archive, and the full burden of work and

Jiřence Peškové, která se současně s mým nástupem do knihovny stala vedoucí jejího hudebního oddělení. Mj. jsem měl fungovat – tehdy se tomu tak myslím říkalo – coby správce SHK, leč události se vyvinuly poněkud jinak. Hudební knihovnictví v souladu s obecnými trendy se v té době vehementně soustřeďovalo na problematiku veřejných hudebních knihoven, naše hudební oddělení mělo v té oblasti úlohu určitého metodického supervizora a moje pracovní zaměření se tím pádem začalo ubírat poněkud jiným směrem. Veškerá tíha SHK samozřejmě – a to i v souladu s její funkcí vedoucí oddělení – spočívala na Jitřence Peškové. Já jsem se naplno musel – samozřejmě kromě dalších povinností – věnovat komisi pro veřejné hudební knihovny, k tomu 1980 přistoupila funkce předsedy tenkrát ještě Československé skupiny IAML. Velkou satisfakci, a nejen pro mě, představovalo uspořádání kongresu IAML 1991 v Praze, neboť iniciovat a připravovat takovou kolosální akci bylo nutno ještě v podmínkách předlistopadového režimu. Dlužno dodat, že právě tam byl i náš SHK náležitě prezentován.

SHK jsem se i tak nikterak nevzdálil, naopak musím konstatovat, že jsem s ním zůstal spjat de facto po většinu svého působení v Národní knihovně. Hlavně v letech sedmdesátých i osmdesátých jsem se spolu s Jitřenkou Peškovou podílel prakticky na všem, co se v jeho rámci a souvislosti s ním dělo – na jeho chodu, bilančních přehledech, koncepčních opatřeních, převzetím sbírek k revizi katalogizace, při získávání a nakupech sbírek nových. Začalo se s důslednější prezentací SHK navenek, bylo o něm referováno na muzikologických konferencích i v médiích. Téma SHK bylo díky společnému úsilí trvale přítomno na

responsibility for the UMC therefore fell to Jiřena Pešková, who became head of the library's music department at the same time as I joined the library. Among other things, I was supposed to act – as I believe it was called at the time – as the UMC's curator, though events turned out somewhat differently. In line with general trends at the time, music librarianship was intensely focused on the issues facing public music libraries; our music department played the role of a sort of methodological supervisor in this area, and my work therefore began to take a somewhat different direction. The entire burden of the UMC naturally – and in line with her role as head of department – fell on Jitřenka Pešková. I had to devote myself fully – in addition to my other duties, of course – to the committee for public music libraries; on top of that, in 1980 I took on the role of chair of what was then still the Czechoslovak IAML group. It was a great source of satisfaction – and not just for me – to organise the 1991 IAML Congress in Prague, as the initiative to launch and prepare such a colossal event had to be taken whilst the pre-November regime was still in place. It should be added that our UMC was also duly represented there.

I never really distanced myself from UMC; on the contrary, I must say that I remained de facto connected to it for most of my time at the National Library. Particularly in the 1970s and 1980s, together with Jitřenka Pešková, I was involved in practically everything that took place within its framework and in connection with it – its day-to-day running, financial reports, strategic measures, the acquisition of collections for cataloguing review, and the acquisition and purchase of new collections. We began by promoting the UMC more consistently to the outside world; it was discussed at musicological conferences and in the media. Thanks to

celostátních i dílčích hudebně-knihovnických akcích, stejně tak na výročních plenárních setkáních Československé, později už jen České národní skupiny IAML, o mezinárodní prezentaci v rámci IAML, potažmo RISM, ani nemluvě. Hovoříme-li o letech sedmdesátých a osmdesátých, pak nesmíme zapomenout, že do chodu SHK se výrazně zapojila Zuzana Petrášková. Tím se zároveň začala psát nová kapitola SHK.

Vraťme se však do let sedmdesátých. Mám konkrétně na mysli naprosté minimum finančních prostředků poskytovaných ministerstvem kultury k chodu SHK ve srovnání s velkorysostí šedesátých let, kdy se na zajištění katalogizačních prací podílely desítky externistů. O to víc se teď v letech sedmdesátých a částečně ještě osmdesátých chod SHK soustředil jaksí „dovnitř“, zvláště na hloubkové revize ad., na obzoru se vyskytly i některé inovační myšlenky či úvahy koncepčního rázu. Podívejme se na jednu takovou epizodu, myslím dosti významnou, v níž jsem byl tehdy přímo osobně intenzivně zainteresován.

Základní katalogizační lístky se původně vyhotovovaly na kancelářský papír formátu A5 a ukládaly do stejnoformátových kartonových krabic, umístěných na kovové knihovní regály abecedně podle jmen katalogizátorů, kteří se na zpracování té či oné sbírky podíleli. V souladu s měsíčním penzem odvedené práce bylo odpovídající množství katalogizačních lístků přebaleno ještě takzvanou „košílkou“, takových balíčků bylo v rámci jedné krabice zpravidla víc. Důvod byl prostý – každý katalogizační záznam totiž byl zároveň účetním dokladem. Není těžké si představit, že badatelský průzkum

these joint efforts, the UMC was a constant presence at both national and regional music-library events, as well as at the annual plenary meetings of the Czechoslovak, and later solely Czech, National Group of the IAML, not to mention its international representation within the IAML and, by extension, the RISM. When discussing the 1970s and 1980s, we must not forget that Zuzana Petrášková played a significant role in the running of the UMC. This also marked the beginning of a new chapter in the UMC's history.

Let us return, however, to the 1970s. I am referring specifically to the bare minimum of funding provided by the Ministry of Culture for the running of the UMC, in contrast to the generosity of the 1960s, when dozens of external staff were involved in cataloguing work. Consequently, during the 1970s – and to some extent the 1980s as well – the UMC's activities became increasingly 'inward-looking', focusing particularly on in-depth revisions and the like; at the same time, some innovative ideas and conceptual considerations began to emerge on the horizon. Let us look at one such episode – one I consider quite significant – in which I was personally and intensively involved at the time.

The basic cataloguing slips were originally produced on A5-sized office paper and stored in cardboard boxes of the same size, placed on metal library shelves in alphabetical order by the names of the cataloguers who had contributed to the processing of a particular collection. In accordance with the monthly wage paid for the work carried out, a corresponding number of catalogue cards were then wrapped in a so-called 'sleeve'; there were usually several such bundles within a single box. The reason was simple – each catalogue record also served as an accounting document. It is not difficult to imagine

každé zpracované sbírky byl manipulačně náročný a zdouhavý, než se uživatel vůbec dostal k informaci o požadované sbírkové jednotce, zvláště když těch jednotek bylo víc, o souhrnném pohledu na celou sbírku nemluvě. Muselo se jít nejprve po jménu katalogizátora, pak do té které krabice a v ní ještě najít košilku, v níž se požadovaný základní katalogizační záznam nacházel. Problémem bylo, že s takto uloženými záznamy jako účetními doklady se tři roky nemohlo hýbat. Jelikož většina z nich už měla tříletou lhůtu za sebou, nic nebránilo, abych, s pomocí stálé externistky, muzikoložky Marty Smetáčkové, přistoupil k důležitému inovačnímu kroku. Základní katalogizační záznamy byly z krabic vyjmuty a nově rozřazeny do katalogu zpracovaných sbírek. Vznikl tak katalog lokační a provenienční.

Proponovaný systém katalogů v rámci SHK tehdy představoval závažný a perspektivně dlouhodobě řešitelný problém o sobě. Kdežto notový incipitový katalog, menší měrou pak textový incipitový katalog, oba založené na rozpisu získaných údajů, byly prozíravě hned zkraje existence SHK budovány v podstatě paralelně se základní katalogizací. V následném plánu systém katalogů počítal s rozřazováním xeroxových kopií základních katalogizačních záznamů podle dalších hledisek, mám na mysli hledisko autorské, věcné systematické a předmětové podle hudebních druhů a žánrů, počítalo se i s katalogem opisovačů, tiskařů. Kopie byly pořizovány na silnější papír kvůli usnadnění manipulace v kartotéce. Leccos se už tenkrát na tomto poli začalo uskutečňovat, ale pouze lokační a provenienční katalog se cestou, o níž

that researching any processed collection was a labour-intensive and time-consuming process before a user could even access information about the required collection item, especially when there were multiple items, not to mention obtaining an overview of the entire collection. One first had to look up the cataloguer's name, then go to the relevant box, and within that box find the folder containing the required basic catalogue record. The problem was that, as these records were treated as accounting documents, they could not be moved for three years. Since most of them had already passed the three-year period, there was nothing to prevent me, with the help of our permanent external consultant, the musicologist Marta Smetáčková, from taking an important innovative step. The basic catalogue records were removed from the boxes and reclassified in the catalogue of processed collections. This resulted in a catalogue organised by location and provenance.

The proposed catalogue system within the UMC represented, at that time, a significant problem in its own right, one that could be resolved in the long term. Whereas the musical incipit catalogue – and, to a lesser extent, the textual incipit catalogue, both based on a breakdown of the data collected – were, with foresight, developed from the very outset of the UMC's existence essentially in parallel with the basic cataloguing. In the subsequent plan, the catalogue system envisaged the classification of photocopies of the basic cataloguing records according to further criteria – namely, by author, subject and musical genre – and a catalogue of copyists and printers was also planned. Copies were made on thicker paper to facilitate handling in the card index. A number of initiatives had already begun to take shape in this field at that time, but only the location and

jsem mluvil, podařilo dovést k relativní úplnosti.

Vzpomínám na ty dřevní doby SHK, když jsem s ním byl jakž takž „in“, s trvalou láskou. Provázel mě nejen celým studiem, ale i podstatným úsekem mého profesního vývoje. Nabízel nejednu výzvu i pomoc v procesu osobního hudebně-historického a vůbec muzikologického výzkumu. Ale co je nejdůležitější, naučil mě celoživotnímu respektu a etice v přístupu k hudebním pramenům i oborové metodologii obecně.

provenance catalogue was successfully brought to a state of relative completeness through the process I have described.

I recall those early days of the UMC, when I was, so to speak, 'in' with it, with enduring affection. It accompanied me not only throughout my studies, but also through a significant phase of my professional development. It offered many a challenge as well as assistance in the process of my personal research into music history and musicology in general. But most importantly, he taught me a lifelong respect for and ethical approach to musical sources, as well as to the discipline's methodology in general.